

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ОСНОВИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Методичні вказівки
до виконання практичних робіт з дисципліни
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальностями 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
073 «Менеджмент», 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»

Електронний ресурс

УДК 37.013:340.1(075.5)
О-75

Рецензенти:

Лідія Газнюк – д-р філос. наук, професор, професор кафедри теоретичної та практичної філософії імені професора Й. Б. Шада філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
Михайло Бейлін – д-р філос. наук, кандидат технічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних наук Харківської академії фізичної культури.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 9 від 23 квітня 2025 року)*

Основи правової культури особистості : методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальностями 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», 073 «Менеджмент», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» [Електронний ресурс] / уклад. Н. Г. Богданова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 33 с.)

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни «Основи правової культури особистості» призначені здобувачам денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти інженерних та інженерно-педагогічних спеціальностей. Вони містять критерії оцінювання результатів навчання, шкалу оцінювання, тематичний план дисципліни, плани практичних занять з добіркою літератури, рекомендації щодо виконання та оформлення рефератів, теми рефератів, питання до іспиту і перелік літератури.

Основна мета методичних вказівок – сприяння кращому вивченню теоретичного матеріалу зазначеного курсу, розвитку самостійності і критичного мислення при вивченні дисципліни.

Видання дозволяє засвоїти і закріпити знання із зазначеної дисципліни.

УДК 37.013:340.1(075.5)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025
© Богданова Н. Г., уклад., 2025

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	5
3. Критерії оцінювання результатів навчання	6
4. Шкала оцінювання	6
5. Програма навчальної дисципліни.	7
6. Плани практичних занять	
Розділ 1. Правова культура суспільства	
<i>Тема 1. Духовне життя суспільства. Правосвідомість та правова культура</i>	10
<i>Тема 2. Культура як предмет філософського осмислення</i>	11
<i>Тема 3. Історія розвитку правової культури</i>	12
<i>Тема 4. Основні правові системи сучасності</i>	13
<i>Тема 5. Культура і право</i>	14
<i>Тема 6. Право у системі суспільних відносин</i>	15
<i>Тема 7. Проблеми суспільства і держави</i>	17
Розділ 2. Правова культура особистості	
<i>Тема 8. Конституційне право. Права і свободи громадян</i>	18
<i>Тема 9. Правове виховання</i>	19
<i>Тема 10. Формування правової культури особистості</i>	20
<i>Тема 11. Правова поведінка особистості</i>	21
<i>Тема 12. Правопорушення</i>	22
7. Вказівки до написання реферату	27
8. Теми рефератів	28
9. Питання до іспиту	29
10. Перелік рекомендованої літератури	31

1. ВСТУП

Випускникам закладів вищої освіти – вкрай необхідно мати відповідний рівень знань правовій культурі, який допоможе їм прийняти правильні рішення в галузі організації виробництва і праці, в управлінні, повсякденному житті. У практичній діяльності молоді спеціалісти стають суб'єктами різних відносин, тому важливість підготовки студентів у правовій сфері важко переоцінити.

Система знань у з дисципліни «Основи правової культури особистості» дає змогу розв'язувати різні завдання: навчати і готувати професійних, кваліфікованих фахівців у всіх сферах життя, виховувати відповідальних громадян правової держави.

У запропонованих методичних вказівках для студентів денної та заочної форм навчання визначаються основні питання і комплекс проблем у правовій сфері, що викладено у: планах практичних занять, питаннях до іспиту і списку літератури з вищезазначеної дисципліни.

Вивчення курсу «Основи правової культури особистості» спрямоване насамперед на формування у студентської молоді громадянської зрілості, свідомого і відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків, втілення на практиці здобутих у період навчання знань з правової сфери. Ефективність удосконалення освіти у вищій школі може бути досягнута завдяки докорінному поліпшенню рівня викладання та засвоєння студентами знань з вищеназваної дисципліни.

Методичні вказівки допоможуть студентам денної та заочної форми навчання якісно і своєчасно готуватися до практичних занять та успішно скласти іспит з дисципліни «Основи правової культури особистості». Студенти повинні творчо підійти до осмислення запропонованого методичного матеріалу і на основі рекомендованих джерел глибше засвоїти цей складний, багатогранний, але вкрай необхідний курс.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою формування у студентів правового мислення і культурний стиль правомірної поведінки у повсякденному житті як у міжособистісних відносинах, так і при спілкуванні із представниками судових та правоохоронних органів.

Завдання навчальної дисципліни: вивчення теорії правової культури особистості, закономірностей та специфіки розвитку держави та права, основних положень Конституції України, які стосуються регламентування діяльності держави та організації суспільного життя, прав і обов'язків громадянина, ознайомлення з вузловими положеннями основних галузей права та їх застосуванням, а також ознайомити студентів із перспективами розвитку правової системи України у зв'язку із євроінтеграційними процесами. Важливим завданням є створення мотивації до самонавчання та особистісного розвитку.

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше:

- Основи правознавства (шкільна програма);
- Громадянська освіта (шкільна програма);

Передусє вивченню дисциплін:

- Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності;
- Основи філософських та соціально-політологічних знань.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- головні поняття і терміни правової культури особистості;
- сутність поняття «правова культура», його ознаки, функції та показники;
- зміст поняття «правова свідомість», його ознаки, функції та показники;
- особливості професійної правової культури;
- принципи та механізми взаємодії особистості та держави;
- ознаки, загальну характеристику громадянського суспільства і правової держави та їх взаємодію;
- права та обов'язки громадянина України;
- конституційний статус людини і громадянина в Україні.

Уміти:

- правильно оперувати державно-правовими поняттями;
- вдало застосовувати загальнотеоретичні поняття та конструкції під час розв'язання конкретної життєвої ситуації;
- працювати із спеціальною та навчальною літературою, джерелами права, правозастосовними та правотлумачними актами;
- спілкуватися з державними органами, які застосовують правові норми та захищати власні суб'єктивні права.

Володіти:

- правильним оперуванням державно-правовими поняттями;
- навичками застосування загальнотеоретичних понять та конструкцій під час розв'язання конкретної життєвої ситуації;
- креативним і системним мисленням;
- навичками систематизації, аналізу та синтезу інформації.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Якісні критерії оцінювання результатів навчання
90-100 балів («Відмінно»)	Здобувач/здобувачка демонструє високий рівень володіння теоретичним матеріалом, засвоєно матеріал в повному обсязі, вміє його застосовувати для вирішення практичних питань. Володіє термінами, логічно та послідовно викладає матеріал.
70-89 балів («Добре»)	Здобувач/здобувачка демонструє достатньо високий рівень володіння теоретичним матеріалом, але допускає окремі незначні помилки при логічному викладенні матеріалу, що, тим не менш, дозволяє вільно користуватися надбаними навичками на практиці, приймати відповідні рішення. Завдання-рішення приймаються з незначними помилками
50-69 балів («Задовільно»)	Здобувач/здобувачка демонструє засвоєння теоретичного матеріалу, але має неточності в розумінні окремих тем та питань, що ускладнює пошук вірних відповідей при прийнятті рішень-завдань. Допускає окремі помилки у визначені термінів.
0-49 балів («Незадовільно»)	Теоретичний зміст курсу не засвоєно, практичні навички відсутні.

4. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Види робіт здобувача	Оцінка
1.	Робота на лекціях (конспект лекцій)	0-5
2.	Доповіді на практичних заняттях	0-35
3.	Активна робота на практичних заняттях (доповнення до доповідей на практичних заняття)	0-10
4.	Написання реферату для денної форми навчання. Виконання контрольної роботи для заочної форми навчання.	0-10 0-10
5.	Складання іспиту	0-40
	Всього за навчальну дисципліну	0-100

5. ПРОГРАМА КУРСУ

Розділ 1. Правова культура суспільства

Тема 1. Духовне життя суспільства. Правосвідомість та правова культура

Сутність духовного життя суспільства. Особливості духовної культури суспільства.

Поняття правосвідомості, її загальна характеристика. Структура правосвідомості, її функції.

Правовий послух. Деформація правосвідомості.

Взаємозв'язок і взаємодія правосвідомості та правової культури. Правосвідомість у соціально-політичному розвитку людини.

Тема 2. Культура як предмет філософського осмислення

Проблема визначення поняття «культура» та їх класифікація. Сенси поняття «культури». Функції культури.

Типологія культури: типи, галузі, види, форми культури та їх характеристика.

Історичні підвалини поняття «культура». Основні наукові концепції походження і сутності культури. Генезис культури.

Особистість і культура. Культура і цивілізація. Екологічні загрози сучасної цивілізації.

Тема 3. Історія розвитку правової культури

Історичні витоки формування правової культури світу у держав Стародавнього Сходу: Єгипет, Месопотамія, Дворіччя, Індія, Китай. Формування правової культури світу в античних країнах: Стародавня Греція і Стародавній Рим.

Правові ідеї Західної Європи періоду Середньовіччя (А. Аврелій, Х. Аквінський) та Відродження (Н. Макіавеллі, Ж. Боден, Т. Мор і Т. Кампанелла).

Правова думка періоду Нового часу (Т. Гоббс, Б. Спіноза, Д. Локк) та періоду Французького Просвітництва (Вольтер, Ш.-Л. Монтеस्क'є, Ж.-Ж. Руссо) та Німецького Просвітництва (І. Кант, Й. Фіхте, Г. Гегель).

Тема 4. Основні правові системи сучасності

Основні типи і підтипи сучасних правових систем світу.

Романо-германська сім'я правових систем.

Англосаксонська (англо-американська) сім'я правових систем.

Традиційно-звичаєві правові системи. Правова система і правова сім'я: поняття та види. Сім'я релігійного права.

Змішані правові системи. Процеси глобалізації, їх вплив на розвиток правових систем сучасності. Напрямки і засоби зближення та взаємовпливу правових систем. Європейські інтеграційні процеси. Процеси конвергенції в сучасних правових системах

Тема 5. Культура і право

Культура і право. Правова культура та правова поведінка.
Структура правової культури: поняття, елементи, рівні та її функції.
Сутність правової культури особистості. Правова культура в Україні.
Правова культура суспільства та особистості. Професійна правова культура.
Проблеми становлення професійної правової культури в Україні.

Тема 6 Право у системі суспільних відносин

Нормативне і ненормативне регулювання суспільних відносин.
Право і звичаї. Право і мораль.
Право і корпоративні норми.
Право і релігійні норми.
Право і технічні норми.

Тема 7. Проблеми суспільства та держави

Поняття правової держави та громадянського суспільства, їх взаємозв'язок.
Теорії правової держави та концепції громадянського суспільства.

Формування громадянського суспільства. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства. Церква як інститут громадянського суспільства в Україні. Сервісна спрямованість сучасної держави як запорука модернізації громадянського суспільства в Україні.

Ознаки та загальна характеристика правової держави. Зміцнення соціальної, демократичної, правової держави. Співвідношення норм міжнародного і національного права.

Особистість і держава. Правові основи взаємовідносин держави і та об'єднань громадян. Модель стійкого людського розвитку.

Розділ 2. Правова культура особистості

Тема 8. Конституційне право. Права і свободи громадян

Історія розвитку світового конституційного права.

Конституційний процес в Україні.

Конституційне право людини і громадянина. Права, свободи та обов'язки громадян України.

Характеристика правової системи сучасної України. Її здобутки. Недоліки правової системи сучасної України: причини та шляхи їх подолання.

Тема 9 Правове виховання

Сутність правового виховання. Структура правового виховання. Мета та ознаки правового виховання. Функції правового виховання.

Система діяльності правового виховання у світі та в Україні.

Виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства у сучасній Україні.

Правове виховання як чинник формування національної правової культури. Значення правового виховання.

Тема 10. Формування правової культури особистості

Правова культура особистості як ціннісна складова духовної культури суспільства. Визначення та характеристика основних напрямів розвитку правової культури, оцінки її досягнень.

Рівні розвитку правової культури. Критерії визначення рівня правової культури.

Причини та чинники низького рівня правової культури в Україні та кризи сучасної правосвідомості.

Визначення понять: «правовий нігілізм» і «правовий фетишизм». Причини їх виникнення та шляхи подолання цих явищ.

Тема 11. Правова поведінка особистості

Правова культура і правова поведінка. Поняття «правова поведінка особистості» та його ознаки.

Соціально-психологічний зміст правової поведінки. Правова поведінка як складник правосвідомості. Властивості, форми і види правової поведінки. Реалізація примусу як елементу правової поведінки. Правомірна поведінка, її ознаки та види. Причини нестабільності правомірної поведінки.

Тема 12. Правопорушення

Поняття «правопорушення» та його ознаки. Склад правопорушення. Адміністративне, трудове та процесуальне правопорушення.

Поняття: «злочин», «проступок», «провина». Їх ознаки і характеристика. Дисциплінарні, цивільно-правові, конституційні, податкові та матеріальні проступки. Поняття «зловживання правом» та його юридичні наслідки. Бюрократизація та гальмування у виконанні належних державних функцій.

Визначення поняття «протиправні дії» та його характеристика. Позитивна (проспективна) і негативна (ретроспективна) юридична відповідальність.

6. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Розділ 1

Правова культура суспільства

Тема 1. Духовне життя суспільства. Суспільна свідомість і культура (2 години)

1. Сутність духовного життя суспільства. Особливості духовної культури суспільства.
2. Поняття правосвідомості, її загальна характеристика. Структура правосвідомості, її функції.
3. Правовий послух. Деформація правосвідомості.
4. Взаємозв'язок і взаємодія правосвідомості та правової культури. Правосвідомість у соціально-політичному розвитку людини.

Література

1. Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський. – К. - 2001.
2. Гусарев С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави: Навчальний посібник / С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008.
3. Дмитрієнко І. В., Дмитрієнко Ю. М. Бодинаміка української правової свідомості та культури / Ю. Н. Дмитриенко // Форум права. - 2011. - № 4. - С. 192-200 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11djncik.pdf>.
4. Дмитрієнко Ю. М. Дві вісі формування української правової свідомості та культури / Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. - 2012. - № 2. - С. 221-241 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12djmpct.pdf>
5. Дмитрієнко І. В. Суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури / І. В. Дмитрієнко, Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. - 2012. - № 2. - С. 205-220 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2012-2/12divpct.pdf>
6. Чукут С.А. Генеза духовної культури: (управлінський вимір): Монографія / С. А. Чукут. – К.: Вид-во УДАУ, 1999. – 256 с.
7. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : Зб. наук. праць / Гол. ред. Г. П. Шевченко. – Вип. 1. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2004. – С. 3–9.

Тема 2. Культура як предмет філософського осмислення (2 години)

1. Проблема визначення поняття «культура» та їх класифікація. Сенси поняття «культури». Функції культури.
2. Типологія культури: типи, галузі, види, форми культури та їх характеристика.
3. Історичні підвалини поняття «культура». Основні наукові концепції походження і сутності культури. Генезис культури.
4. Особистість і культура. Культура і цивілізація. Екологічні загрози сучасної цивілізації.

Література

1. Бокань В.А. Культурологія: Навч. посіб. – К., 2000.
2. Культурологія: Курс лекцій / Під ред. А. Баканурського та ін. – К., 2004.
3. Культурологія / Під ред. проф. В. Пічі. – Львів, 2003.
4. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посіб / За ред. І. Тюрменко, О Горбула. – К., 2004.
5. Лісовий В. С. Культура та цивілізація / В. С. Лісовий // Філософська і соціологічна думка. - 1993. - № 1.
6. Піча В.М. Культурологія. – Львів, 2003.
7. Подольська С. та ін. Культурологія: Навч. посіб. – К., 2003.
8. Шевнюк О. Культурологія. – К., 2004.

Тема 3. Історія розвитку правової культури (2 години)

1. Історичні витоки формування правової культури світу у держав Стародавнього Сходу.
2. Формування правової культури світу в античних країнах: Стародавня Греція і Стародавній Рим.
3. Правові ідеї Західної Європи періоду Середньовіччя та Відродження.
4. Правова думка періоду Нового часу та періоду Просвітництва (Франція, Німеччина).

Література

1. Загальна теорія держави і права [Текст]: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х : Право, 2009. – 584 с.
2. Історія вчень про державу і право: Від найдавніших часів до початку ХІХ століття [Текст] : навч. посіб. / С. М. Санжаров ; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2008. - 148 с.
3. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Л. : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2001. - 220 с.
4. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / М. В. Цюрупа ; Київський ун-т туризму, економіки і права. Кафедра загальноюридичних дисциплін, цивільного права та правового забезпечення туризму. Кафедра філософії і соціальних наук. - К. : КУТЕП, 2005. - 200 с.
5. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права) / Ю. М. Оборотов. - О.: Юрид. л-ра, 2002. - 280 с.
6. Скакун, О.Ф. Теорія права і держави [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Вид. 3-тє, доп. і перероб. – К. : Правова єдність, 2011. – 524 с.
7. Теорія права та держави [Текст] : посібник / Людмила Шестопалова. – К. : Паливода А. В. [вид.], 2012. – 255 с.

Тема 4. Основні правові системи сучасності **(2 години)**

1. Основні типи і підтипи сучасних правових систем світу. Романо-германська сім'я правових систем.
2. Англосаксонська (англо-американська) сім'я правових систем.
3. Традиційно-звичаєві правові системи. Правова система і правова сім'я: поняття та види. Сім'я релігійного права.
4. Змішані правові системи. Процеси глобалізації, їх вплив на розвиток правових систем сучасності. Напрямки і засоби зближення та взаємовпливу правових систем. Європейські інтеграційні процеси. Процеси конвергенції у сучасних правових системах.

Література

1. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна / А. О. Білоус. – Київ, 1997.
2. Бобровник С. В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять // Правова держава / С. В. Бобровник. - 2002. - С. 48 - 55.
3. Варфоломеєва Т. В., Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф., Піцан О. М. Правознавство: Навч. посіб. / Т. В. Варфоломеєва, В. П. Пастухов, В. Ф. Пеньковський, О. М. Піцан. – К., 2002.
4. Гапотій В.Д. Основні правові системи світу: навчальний посібник / В.Д. Гапотій, О.Л. Жильцов, Г.І. Воржевітіна. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. – 279 с.
5. Головченко В., Черней В. Антипод правової культури / В. Головченко, В. Черней // Юридичний вісник України. - 2002. - № 27.
6. Керецман В. Ю., Семерак О. С. Основи правознавства : навч. посіб. / В. Ю. Керецман, О. С. Семерак. - Ужгород, 2002.
7. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник / Л.А. Луць – Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – 268 с.
8. Макеєва О. М. Правова культура як елемент правової системи / О. М. Макеєва // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 64–67.

Тема 5. Культура і право (2 години)

1. Культура і право. Правова культура та правова поведінка.
2. Структура правової культури: поняття, елементи, рівні та її функції.
3. Сутність правової культури особистості. Правова культура в Україні.
4. Правова культура суспільства та особистості. Професійна правова культура.
5. Проблеми становлення професійної правової культури в Україні.

Література

1. Бебик В. Історико-психологічні аспекти реформування політичної і правової культури українського суспільства / В. Бебик // Держава і право України. - 1993. - № 2. - С. 24-28.
2. Головченко В., Черней В. Антипод правової культури / В. Головченко, В. Черней // Юридичний вісник України. - 2002. - № 27.
3. Макеєва О. М. Правова культура як елемент правової системи / О. М. Макеєва // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 64-67.
4. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура / О. Менюк // Право України. - 2001. - № 4. - С. 21-24.
5. Проблеми методології сучасного правознавства // Вісник АПрНУ. - Харків, 1997. - № 1. - С. 143-150.
6. Скуратівський А. Правова культура: сутність, стан та шлях розвитку / А. Скуратівський // Зб. наук. пр. ІАДУ, 2000. - Вип. 7. - С. 389-400.
7. Скуратівський А. Правова культура в контексті особливостей розвитку соціального буття українського суспільства та національного характеру українців / А. Скуратівський // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. - 2002. - № 1.

Тема 6. Право у системі суспільних відносин (2 години)

1. Нормативне і ненормативне регулювання суспільних відносин.
2. Право і звичаї. Право і мораль.
3. Право і корпоративні норми.
4. Право і релігійні норми.
5. Право і технічні норми.

Література

1. Коваленко Н. Ю. Співвідношення права й моралі в контексті правової культури / Н. Ю. Коваленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3, т. 1. – С. 20–23.
2. Конох М. С. Взаємовідношення моралі й права в сучасних філософсько-правових ученнях / М. С. Конох // Мультиверсум: філософський альманах. – 2002. – Вип. 27. – С. 3–12.
3. Лозовой В. О. Професійна етика юриста / В. О. Лозовой, О. В. Петришин ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2004. – 176 с.
4. Луцький Р. П. Співвідношення моралі та позитивного права з точки зору західноєвропейських вчених-теоретиків / Р. П. Луцький // Науково-інформаційний вісник. Серія «Право». – 2012. – № 5. – С. 33–37.
5. Луць Л. А. Трансформація нормативної частини сучасної правової системи України – вимога часу // Право України / Л. А. Луць. – 2003. – № 3. – С. 117–121.
6. Овсянкін Л. А. Мораль в системі економічної життєдіяльності людини та суспільства (соціально-філософський аспект) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Овсянкін Людмила Анатоліївна. – Київ, 2003. – 20 с.
7. Павлова Т. С. Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історико-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Павлова Тетяна Сергіївна. – Дніпропетровськ, 2007. – 18 с.
8. Семиколонов В. М. Мораль в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Семиколонов Віктор Миколайович. – Сімферополь, 2006. – 19 с.
9. Слабко С. М. Мораль як ціннісний критерій права / С. М. Слабко // Держава та регіони. Серія «Право». – 2014. – № 3 (45). – С. 8–12.
10. Сливка С. С. Духовні засади моральної культури юриста / С. С. Сливка // Право України. – 1999. – № 2. – С. 59. Теорія держави і права 189
11. Сливка С. С. Мораль і право в умовах формування правової держави / С. С. Сливка // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 1993. – Вип. 30. – С. 104–105.
12. Темченко В. І. Мораль у професійній діяльності ОВС / В. І. Темченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 3 (29). – С. 3-8.

14. Темченко В. І. Особливості реалізації етичних ідей у праві / В. І. Темченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 4. – С. 3–7.
15. Темченко В. І. Психологічні основи та принципи етики працівників міліції / В. І. Темченко // Право України. – 2002. – № 5. – С. 26–28.
16. Федорук Н. М. Мораль та суспільний прогрес : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Федорук Наталія Миколаївна. – Харків, 2005. – 20 с.
17. Фуллер Л. Л. Мораль права / Л. Л. Фуллер. – Київ : Сфера, 1999. – 232 с.
18. Хрімлі І. О. Мораль та право як регулятори відносин у сучасному українському соціумі : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Хрімлі Ірина Олександрівна. – Донецьк, 2007. – 18 с.
19. Шаповалова І. В. Мораль як суспільний інститут: осмислення в системі сучасних соціально-економічних координат / І. В. Шаповалова // Гілея. – 2008. – Вип. 17. – С. 291–299.
20. Шимон С. І. Вплив ідеї моральності на розвиток цивільного права та формування змісту цивільно-правових норм / С. І. Шимон // Юридична Україна. – 2008. – № 4. – С. 76–83.
21. Шульга А. М. Право як домінуючий елемент нормативного регулювання суспільних відносин / А. М. Шульга // Право в системі соціальних норм: історико-юридичні аспекти : матеріали XIII іст.-прав. конф. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 76–80.

Тема 7. Проблеми суспільства та держави **(2 години)**

1. Поняття правової держави та громадянського суспільства, їх взаємозв'язок. Теорії правової держави та концепції громадянського суспільства.
2. Формування громадянського суспільства. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства. Церква як інститут громадянського суспільства в Україні. Сервісна спрямованість сучасної держави як запорука модернізації громадянського суспільства в Україні.
3. Ознаки та загальна характеристика правової держави. Зміцнення соціальної, демократичної, правової держави. Співвідношення норм міжнародного і національного права.
4. Особистість і держава. Правові основи взаємовідносин держави і та об'єднань громадян. Модель стійкого людського розвитку.

Література

1. Бобровник С. В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять // Правова держава / С. В. Бобровник. - 2002. - С. 48 - 55.
2. Данілов С. О. Деякі особливості національного правового регулювання // Держава і право / С. О. Данілов. – Вип. 9. – 2001. – С.11-18.
3. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави і права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. - Львів, 2003.
4. Керецман В. Ю., Семерак О. С. Основи правознавства : навч. посіб. / В. Ю. Керецман, О. С. Семерак. - Ужгород, 2002.
5. Конституція України : станом на 1 січ. 2014 р.: відповідає офіц. тексту. – Харків: Право, 2014. – 63 с.
6. Луць Л. А. Деякі аспекти реформування інституційної та функціональної частин сучасної правової системи України // Держава і право / Л. А. Луць. – Вип. 18. – Київ, 2002. – С. 40-46.
7. Луць Л. А. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та проблеми правової реформи // Держава і право / Л. А. Луць. – Вип. 17. – Київ, 2002. – С. 3-5.
8. Луць Л. А. Трансформація нормативної частини сучасної правової системи України - вимога часу // Право України / Л. А. Луць. – 2003. – № 3. – С. 117-121.
9. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні / Н. М. Оніщенко. – Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
10. Основи права України / За ред. В. Л. Ортинського. - Львів: Світ, 2003.
11. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. А. Колодій. - К., 2002.
12. Правознавство : навч. посіб. / За ред. В. В. Копейчикова. - Київ, 2000.
13. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : моногр. / за заг. ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. – Х. : Право, 2007. – 248 с.
14. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: моногр. / Л. М. Герасіна та ін. – Х. : Право, 2009. – 351 с.

Розділ 2 Правова культура особистості

Тема 8. Конституційне право. Права і свободи громадян (2 години)

1. Історія розвитку світового конституційного права.
2. Історія розвитку конституційного процесу в Україні.
3. Конституційне право людини і громадянина. Права, свободи та обов'язки громадян України.
4. Характеристика правової системи сучасної України. Її здобутки. Недоліки правової системи сучасної України: причини та шляхи їх подолання.

Література

1. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна / А. О. Білоус. – Київ, 1997.
2. Бобровник С. В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять // Правова держава / С. В. Бобровник. - 2002. - С. 48 - 55.
3. Варфоломеєва Т. В., Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф., Піцан О. М. Правознавство: Навч. посіб. / Т. В. Варфоломеєва, В. П. Пастухов, В. Ф. Пеньковський, О. М. Піцан. – К., 2002.
4. Керецман В. Ю., Семерак О. С. Основи правознавства : навч. посіб. / В. Ю. Керецман, О. С. Семерак. - Ужгород, 2002.
5. Конституція України : станом на 1 січ. 2014 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків: Право, 2014. – 63 с.
6. Луць Л. А. Деякі аспекти реформування інституційної та функціональної частин сучасної правової системи України // Держава і право / Л. А. Луць. – Вип. 18. – Київ, 2002. – С. 40-46.
7. Луць Л. А. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та проблеми правової реформи // Держава і право / Л. А. Луць. – Вип. 17. – Київ, 2002. – С. 3-5.
8. Луць Л. А. Трансформація нормативної частини сучасної правової системи України – вимога часу // Право України / Л. А. Луць. – 2003. – № 3. – С. 117-121.
9. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні / Н. М. Оніщенко. – Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 132 с.
10. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. А. Колодій. - К., 2002.
11. Правознавство : навч. посіб. / За ред. В. В. Копейчикова. - Київ, 2000.
12. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії / За ред. А. І. Кудряченка. – Київ: НІСД, 2007. – 396 с.
13. Футей Б. Становлення правової держави. Україна 1991-2001 рр. / Б. Футей. - Київ, 2001.

Тема 9. Правове виховання **(2 години)**

1. Сутність правового виховання. Структура правового виховання. Мета та ознаки правового виховання. Функції правового виховання.
2. Система діяльності правового виховання у світі та в Україні.
3. Виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства у сучасній Україні.
4. Правове виховання як чинник формування національної правової культури. Значення правового виховання.

Література

1. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – Київ : Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
2. Конституція України : станом на 1 січ. 2014 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2014. – 63 с.
3. Макеєва О. М. Правова культура як фактор реалізації виховної функції права / О. М. Макеєва, Т. М. Дробович // Карпатський правничий часопис. – 2014. – № 6. – С. 50–55.
4. Права громадян України: Запитання – відповіді : довідник / упоряд. П. П. Орленко. – Київ : Оріяни, 2000. – 281 с.
5. Словник законодавчих термінів. – Київ : Основа, 2000. – 608 с.
6. Фрицький О. Ф. Конституційне право України / О. Ф. Фрицький. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.

Тема 10. Формування правової культури особистості (2 години)

1. Правова культура особистості як ціннісна складова духовної культури суспільства. Визначення та характеристика основних напрямів розвитку правової культури, оцінки її досягнень.
2. Рівні розвитку правової культури. Критерії визначення рівня правової культури.
3. Причини та чинники низького рівня правової культури в Україні та кризи сучасної правосвідомості.
4. Визначення понять: «правовий нігілізм» і «правовий фетишизм». Причини їх виникнення та шляхи подолання цих явищ.

Література

1. Бобровник С. В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять // Правова держава / С. В. Бобровник.- 2002. - С. 48 - 55.
2. Данілов С. О. Деякі особливості національного правового регулювання // С. О. Данілов // Держава і право. – 2001. - Вип. 9. – С.11-18.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. - Львів, 2003.
4. Керецман В. Ю., Семерак О. С. Основи правознавства : навч. посіб. / В. Ю. Керецман, О. С. Семерак. - Ужгород, 2002.
5. Конституція України : станом на 1 січ. 2014 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2014. – 63 с.
6. Котюк В. О. Основи держави і права: навч. посіб. / В. О. Котюк. - Київ, 2001.
7. Луць Л. А. Деякі аспекти реформування інституційної та функціональної частин сучасної правової системи України // Держава і право / Л. А. Луць. – Вип. 18. – Київ, 2002. – С. 40-46.
8. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посіб. / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. - Київ, 2002.
9. Пастухов В. П., Пеньковський В. Ф. Основи правознавства: навч. посіб. / В. П. Пастухов, В. Ф. Пеньковський. - Київ, 2000.
10. Рабінович П. М. Теорія держави і права / П. М. Рабінович. - Тернопіль, 2002.
11. Швачка В. Ю. Правовий нігілізм у контексті правової соціалізації особистості. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 24. С. 374–383.
12. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміна, 1996. 696 с.

Тема 11. Правова поведінка особистості **(2 години)**

1. Правова культура і правова поведінка. Поняття «правова поведінка особистості» та його ознаки.
2. Соціально-психологічний зміст правової поведінки.
3. Правова поведінка як складник правосвідомості. Властивості, форми і види правової поведінки.
4. Реалізація примусу як елементу правової поведінки. Правомірна поведінка, її ознаки та види. Причини нестабільності правомірної поведінки.

Література

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. / Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т. імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1128 с.
2. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Філософія правового виховання» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) / уклад.: О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, Ю.Ю. Калиновський. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 31 с.
3. Правознавство: термінологічний словник: навч. посіб. / Ю.І. Крегул, Л.М. Шестопалова ; за ред. проф. Ю.І. Крегула. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 268 с.
4. Реалізація державної молодіжної політики в Україні [Текст]: монографія / С. М. Домбровська [та ін.]. – Харків: Нац. ун-т цивіл. захисту України, 2018. – 197 с.
5. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.
6. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2020. 984 с.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
8. Трофименко В. А. Правовиховна діяльність як один з основних напрямків діяльності правоохоронної системи. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2017. № 3. С. 98-110.

Тема 12. Правопорушення **(2 години)**

1. Поняття «правопорушення» та його ознаки. Склад правопорушення. Адміністративне, трудове та процесуальне правопорушення.
2. Поняття: «злочин», «проступок», «провина». Їх ознаки і характеристика. Дисциплінарні, цивільно-правові, конституційні, податкові та матеріальні проступки.
3. Поняття «зловживання правом» та його юридичні наслідки. Бюрократизація та гальмування у виконанні належних державних функцій.
4. Визначення поняття «протиправні дії» та його характеристика. Позитивна (проспективна) і негативна (ретроспективна) юридична відповідальність.

Література

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. / Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т. імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1128 с.
2. Правознавство: термінологічний словник: навч. посіб. / Ю.І. Крегул, Л.М. Шестопалова ; за ред. проф. Ю.І. Крегула. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 268 с.
3. Сировацький В.І. Філософсько-правовий контент державного примусу у темпорально-просторовому дискурсі : дис. ...докт. юрид. наук : 12.00.12. Л., 2020. 449 с.
4. Сировацький В. І. Система «Державний примус – свобода»: філософсько-правовий вимір. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Т. 4, № 6. С. 157–162.
5. Сировацький В. І. Філософсько-правові засади детермінації державного примусу та покарання. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Т. 4, № 6. С. 30–33.
6. Сировацький В. І. Міждисциплінарність філософії в правовому визначенні державного примусу. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Т. 2, № 6. С. 293–297.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
8. Трофименко В. А. Правовиховна діяльність як один з основних напрямків діяльності правоохоронної системи. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2017. № 3. С. 98-110.

7. ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат – (нім. Referat – доповідая). 1. Короткий виклад (перед аудиторією або в письмовій формі) наукової праці, вчення, змісту книги тощо. 2. Тематична доповідь на підставі критичного огляду літературних та інших джерел (Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. - Харків, ВД «ШКОЛА», 2006. - 1008 с.;- С. 763).

Реферат - це самостійна творча робота студента, що засвідчує його знання з певної теми, розуміння основних підходів до вирішення конкретної проблеми, а також відображає власні погляди майбутнього фахівця та демонструє його вміння аналізувати і осмислювати явища і процеси на основі теоретичних знань.

Вибір теми реферату.

Тему реферату студент вибирає у відповідності з крайньою цифрою у номері шифру (див. Список студентів з шифрами у розділі Реферат на сторінці дисципліни у Moodle.).

Крайня цифра номеру шифру	Номер теми реферату
1	1 або 11 або 21
2	2 або 12 або 22
3	3 або 13 або 23
4	4 або 14 або 24
5	5 або 15 або 25
6	6 або 16 або 26
7	7 або 17 або 27
8	8 або 18 або 28
9	9 або 19 або 29
10	10 або 20 або 30

Процес підготовки реферату містить у собі наступні етапи:

1. Вибір теми.
2. Вивчення спеціальної літератури за темою реферату.
3. Складання плану.
4. Добір і вивчення додаткових джерел та інформації з обраної теми.
5. Опрацювання зібраного матеріалу.
6. Безпосереднє написання тексту реферату.
7. Формулювання висновків.
8. Оформлення реферату і списку джерел інформації.
9. Самокритична оцінка змісту і виправлення помилок.
10. Підготовка тез або доповіді до захисту реферату.
11. Захист реферату (під час семінарського заняття).

Оформлення реферату.

Орієнтовна структура реферату має такий вигляд:

Титульна сторінка.

План.

Вступ.

Основна частина, яка складається з розділів, пунктів та підпунктів.

Висновки.

Список використаних джерел (нумерувати, див. зразок оформлення).

Додатки (за необхідністю).

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Кафедра освітніх технологій та охорони праці

РЕФЕРАТ
на тему « ... »
з дисципліни
«Основи правової культури особистості»

Підготував(ла)
студент(ка) групи ...
П.І.Б.

Перевірив(ла)
П.І.Б., викладача

Оцінка _____

Харків
рік

Рис. 1. Зразок оформлення титульної сторінки реферату.

У вступі обґрунтовуються актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на потреби суспільства та розвиток конкретної галузі науки або практичної діяльності.

В основній частині здійснюється огляд основних теоретичних та експериментальних досліджень з теми, зазначається хто з учених вивчав дану проблему, які ідеї висловлював. Визначаються сутність проблеми, основні чинники, що зумовлюють розвиток явища або процесу, що вивчається, наводиться перелік основних змістовних аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабого висвітлення.

Потім здійснюється поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми, та думки відносно перспектив розвитку.

При викладі цитат, основних авторських ідей, відображенні творчого доробку певного автора, слід обов'язково посилатися на літературне джерело за зразком: [12, с. 44], де 12 – номер джерела за списком використаної до реферату літератури, с. 44 – номер сторінки у цьому джерелі.

Наприкінці кожного пункту слід одним-двома абзацами підкреслити, що найважливішого було викладено.

У висновках надаються узагальнені ідеї, думки, оцінки, пропозиції автора.

Висновки до реферату мають відповідати темі реферату та у стислій формі містити основні теоретичні положення і аналіз сучасного стану педагогічної проблеми, яка розглядалася автором реферату. Обсяг висновків – 1-1,5 аркуша.

До списку використаних джерел включають публікації, звертаючи особливу увагу на публікації останніх 5-10 років, Інтернет-ресурси і роботи останнього року. Список використаної літератури складає до 10 джерел.

Зразок оформлення списку джерел:

1. **Конституція України** (із змінами) [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page4>
2. Борисова З.О. Основи релігієзнавства: Навчально-методичний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури. 2006. – 288 с.
3. Дмитрієнко І. В., Дмитрієнко Ю. М. Бодинаміка української правової свідомості та культури / Ю. Н. Дмитрієнко // Форум права. - 2011. - № 4. - С. 192-200 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11djncik.pdf>.
4. Швачка В. Ю. Правовий нігілізм у контексті правової соціалізації особистості. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 24. С. 374–383.
5. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміна, 1996. 696 с.

У додатках за необхідності наводяться таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Кожен додаток починається з нової сторінки, мають посередині запис за зразком: Додаток А та назву матеріалу, який внесений до додатку. Чергуються додатки за допомогою великих букв українського алфавіту.

Обсяг реферату – до 15-20 арк. друкованого тексту за параметрами: шрифт Times New Roman, 14 кегль, міжрядковий інтервал – 1,0; всі поля – 2,0 см, абзац – 1,25 см, у тексті інтервали не робити (1 інтервал робити між розділами), розташування тексту відповідей на ширину сторінки.

Студент повинен надіслати реферат викладачу на перевірку за місяць до початку сесії.

У випадку негативного відгуку, реферат повертається для остаточної переробки. У цьому випадку новий текст роботи або старий текст з необхідними доповненнями та поміткою «повторно» знову надсилається на перевірку і студент повинен його захистити.

Захист реферату.

Захист реферату – це не його читання за текстом. Це – короткий, стислий виклад найосновніших положень, цікавих та нових фактів, найсуттєвіших висновків. Його формою може бути підготовлена промова, доповідь з презентацією, тривалістю до 5 хвилин.

Після доповіді студента по захисту свого реферату, студенти та викладач можуть задавати запитання.

Реферат оцінюється, спираючись на такі критерії:

- 1. Відповідність темі змісту реферату.*
- 2. Глибина і повнота розкриття теми.*
- 3. Логіка викладення матеріалу.*
- 4. Термінологічна чіткість, виклад цитат.*
- 5. Рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння її критично аналізувати.*
- 6. Власне бачення проблеми автором, самостійний, творчий характер роботи.*
- 7. Правильне оформлення реферату і списку використаних джерел.*
- 8. Якщо реферат є основою усного повідомлення, то слід урахувати вміння автора відібрати найсуттєвіший матеріал для короткого виступу.*
- 9. Якість захисту та презентації результатів реферативного дослідження.*

Оцінюється самостійна робота з підготовки та захисту реферату у межах 10 балів.

8. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Правова система України: проблеми і тенденції.
2. Правова держава. Основні принципи правової держави.
3. Головні напрямки формування громадянського суспільства і правової держави в Україні.
4. Парламентсько-президентська республіка в контексті конституційного реформування в Україні.
5. Конституція Пилипа Орлика та її значення для розвитку ідей конституціоналізму в Україні.
6. Конституція - Основний Закон держави. (Конституційна форма правління, державного устрою і політичного режиму в Україні. Державна символіка України). Зміни до Конституції України.
7. Поняття прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, їх конституційного статусу. конституційні соціально-економічні, політичні та особисті права і свободи.
8. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
9. Поняття безпосередньої демократії та форм її здійснення.
10. Реформування правоохоронної системи в Україні.
11. Особистість у системі правових відносин.
12. Сучасні наукові концепції формування людської особистості.
13. Соціалізація особистості – становлення соціального «Я» як неодмінна умова реалізації соціальних технологій.
14. Правова еволюція і соціальний прогрес.
15. Інформаційне суспільство. Вплив науково-технічного прогресу на правові відносини.
16. Поняття культури. Різноманіття культур.
17. Культура і цивілізація.
18. Природа і культура.
19. Культура людини.
20. Моральність і духовність: спільне і відмінне.
21. Культура Древнього Єгипту.
22. Роль цивілізацій Давнього Сходу та їх місце в історії людства.
23. Соціально-економічна основа і специфіка права Давньої Індії.
24. Давній Китай і надбання світової культури.
25. Розвиток правової культури в Україні.
26. Правове інформування в Україні. Деформація правосвідомості і правової культури.
27. Правовий нігілізм: поняття та форми прояву. Шляхи подолання правового нігілізму.
28. Особливості формування державно-правових інститутів у різних народів.
29. Правове виховання як засіб підвищення рівня правосвідомості та правової культури.
30. Форми правового виховання. Самовиховання як важлива форма правового виховання.

31. Правове мислення та його значення для правової поведінки.
32. Правова та правомірна поведінка.
33. Юридичні наслідки та причини правопорушення.
34. Державна влада і права людини : зв'язок, протиріччя, перспективи взаємодії.
35. Конституції та конституційно-правові основи суспільного ладу зарубіжних країн.
36. Проблеми становлення конституціоналізму в Україні.
37. Конституційно-правові проблеми захисту прав дитини.
38. Конституційно-правовий статус людини та громадянина.
39. Людина як найвища соціальна цінність.
40. Здатність і ефективність страти у зупиненні росту тяжких злочинів: світова практика.
41. Смертна кара: “за” чи “проти”.
42. Рабство в минулому і сьогодні.
43. Ефективність міжнародних і національних органів у захисті прав українських громадян.
44. Злочинність у сучасній Україні.
45. Особливо небезпечні злочини сьогодні в Україні та світі.
46. Здатність кримінального покарання виправити злочинця: українська та світова практики.
47. Співучасть у злочині.
48. Церква як інститут громадянського суспільства в Україні.
49. Сервісна спрямованість сучасної держави як запорука модернізації громадянського суспільства в Україні.
50. Напрямки і засоби зближення та взаємовпливу різних правових систем у світі.

9. Питання до іспиту

1. Дати визначення поняття «духовне життя суспільства». Характеризувати особливості духовної культури суспільства.
2. Визначити поняття «свідомості» і «суспільної свідомості» та проаналізувати їх взаємодію.
3. Назвати форми і рівні суспільної свідомості і надати їх характеристику.
4. Визначити поняття «правова свідомість» та надати загальну характеристику.
5. Характеризувати структуру правової свідомості.
6. Проаналізувати взаємозв'язок і взаємодію правосвідомості та правової культури.
7. Надати визначення поняття «правовий послух» та характеризувати його.
8. Розкрити та характеризувати роль і місце правосвідомості у соціально-політичному розвитку людини.
9. Визначити поняття «культура» та їх класифікація. Розкрити смисли поняття «культури».
10. Характеризувати структура культури та її функції.
11. Назвати типи, галузі, види, форми культури та надати їх характеристику.
12. Характеризувати основні наукові концепції походження і сутності культури.
13. Проаналізувати взаємозв'язок та взаємодію особистості і культури, культури і цивілізації. Проаналізувати екологічні загрози сучасної цивілізації.
14. Характеризувати історичні витоки формування правової культури у держав Стародавнього Сходу: Єгипет, Індія, Китай.
15. Характеризувати історичні витоки формування правової культури у держав античних країн: Стародавньої Греції і Стародавнього Риму.
16. Назвати та характеризувати основні типи і підтипи сучасних правових систем світу.
17. Проаналізувати історія розвитку української правової системи.
18. Характеризувати правову систему сучасної України. Її здобутки.
19. Проаналізувати недоліки правової системи сучасної України, її причини та шляхи їх подолання.
20. Характеризувати взаємозв'язок і взаємодію культури і права, правової культури та правової поведінки.
21. Визначити поняття «правова культура» і характеризувати структуру правової культури: елементи, рівні та її функції.
22. Визначити сутність правової культури особистості. Характеризувати правову культуру в Україні.
23. Проаналізувати взаємозв'язок та взаємодію правової культури суспільства та особистості.
24. Надати характеристику професійній правовій культурі. Проаналізувати проблеми становлення професійної правової культури в Україні.
25. Визначити поняття правової держави та громадянського суспільства. Проаналізувати їх взаємозв'язок і взаємовплив.
26. Характеризувати теорії правової держави.
27. Характеризувати концепції громадянського суспільства.
28. Розкрити шляхи формування громадянського суспільства. Проаналізувати роль і місце правосвідомості та правової культури як чинників становлення громадянського суспільства.
29. Назвати ознаки та надати загальну характеристику поняттю «правова держава». Проаналізувати зміцнення соціальної, демократичної, правової держави.

30. Проаналізувати взаємозв'язок і взаємовплив особистості і держави, правові основи взаємовідносин держави і та об'єднань громадян. Розкрити модель стійкого людського розвитку.
31. Проаналізувати історію розвитку світового конституційного права.
32. Проаналізувати розвиток конституційного процесу в Україні.
33. Характеризувати конституційне право людини і громадянина.
34. Назвати та характеризувати права, свободи та обов'язки громадян України.
35. Визначити сутність правового виховання. Мета та ознаки правового виховання.
36. Характеризувати структуру правового виховання і функції правового виховання.
37. Проаналізувати система діяльності правового виховання в світі і в Україні.
38. Проаналізувати процес виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства у сучасній Україні.
39. Характеризувати правове виховання як чинник формування національної правової культури. Проаналізувати значення правового виховання.
40. Характеризувати правову культуру особистості як ціннісну складову духовної культури суспільства. Визначити та надати характеристику основних напрямів розвитку правової культури і надати оцінку її досягнень.
41. Характеризувати рівні розвитку правової культури. Назвати та характеризувати критерії визначення рівня правової культури.
42. Визначити та характеризувати причини і чинники низького рівня правової культури в Україні та кризи сучасної правосвідомості.
43. Надати визначення понять: «правовий нігілізм» і «правовий фетишизм». Назвати та характеризувати причини їх виникнення та шляхи подолання цих явищ.
44. Проаналізувати взаємозв'язок правової культури і правової поведінки.
45. Характеризувати поняття «правова поведінка особистості» та його ознаки.
46. Характеризувати соціально-психологічний зміст правової поведінки. Проаналізувати правову поведінку як елемент правосвідомості.
47. Характеризувати властивості, форми і види правової поведінки. Проаналізувати реалізацію примусу як елементу правової поведінки.
48. Характеризувати поняття «правомірна поведінка», її ознаки та види. Проаналізувати причини нестабільності правомірної поведінки.
49. Поняття «правопорушення» та його ознаки. Склад правопорушення. Адміністративне, трудове та процесуальне правопорушення.
50. Характеризувати поняття: «злочин», «проступок», «провина».
51. Характеризувати дисциплінарні, цивільно-правові, конституційні, податкові та матеріальні проступки.
52. Визначити поняття «зловживання правом» та проаналізувати його юридичні наслідки. Характеризувати бюрократизацію та гальмування у виконанні належних державних функцій.
53. Надати визначення поняття «протиправні дії» та характеризувати його.

10. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЗАКОНОДАВСТВО

1. Конституція України : станом на 1 січ. 2014 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків: Право, 2014. – 63 с.

2. Базова література

3. Белкін Д. Конституція України – закон прямої дії / Д. Белкін // Право України. – 1997. – № 1. – С. 71-73.
4. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна / А. О. Білоус. – Київ : Асоціація молодих українських політологів та політиків, 1997. – 200 с.
5. Бобровник С. В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять / С. В. Бобровник // Правова держава. – 2002. – Вип. 13. – С. 48-55.
6. Гапотій В. Д. Основні правові системи світу: навчальний посібник / В. Д. Гапотій, О. Л. Жильцов, Г. І. Воржевітіна. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. – 279 с.
7. Данілов С. О. Деякі особливості національного правового регулювання / С. О. Данілов // Держава і право. – 2001. – Вип. 9. – С. 11-18.
8. Керецман В. Ю. Основи правознавства : навч. посіб. / В. Ю. Керецман, О. С. Семерак ; Ужгородський нац. ун-т. Юрид. ф-т. – Ужгород : Мистецька лінія, 2002. – 334 с.
9. Кечекьян С. Ф. Государство и право Древней Греции / С. Ф. Кечекьян. - М. : Изд-во МГУ, 1963. - 72 с.
10. Коліушко І. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : моногр. / І. Коліушко. – Київ : Факт, 2002. – 260 с.
11. Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія / Підготувала Вовк О. Б. // Архіви України. - 2010. - Випуск 3-4 (269): липень-вересень. - С. 145-166.
12. Котюк В. О. Основи держави і права: навч. посіб. / В. О. Котюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Київ : Атіка, 2001. – 432 с.
13. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу / Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко. - Харків: ФОП Панов А.М., 2019.- 252 с.
14. Луць Л. А. Деякі аспекти реформування інституційної та функційної частин сучасної правової системи України / Л. А. Луць // Держава і право. – 2002. – Вип.18. – С. 40-46.
15. Луць Л. А. Деякі питання ідентифікації правової системи України з романо-германським типом правових систем / Л. А. Луць // Молода українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократії правової держави України : зб. наук. пр.; Львів. ін.-т внутрішніх справ. – Львів, 2001. – С. 148-154.
16. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник / Л.А. Луць – Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – 268 с.
17. Луць Л. А. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та проблеми правової реформи / Л. А. Луць // Держава і право. – 2002. – Вип. 17. – С. 3-5.

18. Луць Л. А. Трансформація нормативної частини сучасної правової системи України – вимога часу / Л. А. Луць // Право України. – 2003. – № 3. – С. 117-121.
19. Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – Київ : Атіка, 2002. – 346 с.
20. Нестерович В.Ф. Органи судової влади як об'єкти лобіювання в Україні – виклик національній правовій системі / В.Ф. Нестерович // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 3. – С. 38-42.
21. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права) /Ю. М. Оборотов.- О.:Юрид. л-ра, 2002.- 280 с.
22. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні / Н. М. Оніщенко. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. - 132 с.
23. Основи конституційного права України : підруч. / за ред. В. Копейчикова. – Київ : Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.
24. Основи права України: навч. посібник / ред. В. Л. Ортинський. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Львів: Оріяна-Нова, 2005. - 368 с.
25. Постовская Н. М. Начальная стадия развития государственного аппарата в Древнем Египте (По данным источников, современных архаическому периоду). Вестник древней истории / Н. М. Постовская. - 1947. - № 1 - С. 233–249.
26. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / (Ред. кол. вид.: В. Я. Тацій (голова) та ін.). – Харків: Право, 2008-2010. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / (За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина). – 2008. – 726 с.
27. Правознавство : підруч. / ред. В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 752 с.
28. Рабінович П. М. Теорія держави і права / П. М. Рабінович. – Тернопіль : Лілея, 2002. – 189 с.
29. Скуратівський А.В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. - С. 64.
30. Стефанюк В. С. Судова система України та судова реформа / В. С. Стефанюк. – Київ : Юрінком Інтер 2001. – 175 с.
31. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / В. С. Ковальський, В. Т. Білоус, С. Е. Демський [та ін.]. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 318 с.
32. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підруч. / О. Ф. Фрицький. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 509 с.
33. Футей Б. А. Становлення правової держави: Україна 1991-2001 рр. / Б. А. Футей. – Київ : Юрінком Інтер, 2001. – 287 с.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Богданова Наталія Григорівна

ОСНОВИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Методичні вказівки
до виконання практичних робіт з дисципліни
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальностями 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
073 «Менеджмент», 141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 23.04.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,24. Обсяг 0,941 Мб. Зам. № 189/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна